

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa,

Adam Bodnar

XI.5601.4.2016.JS

Pani
Anna ZALEWSKA
Minister Edukacji Narodowej
al. J. Ch. Szucha 25
00-918 Warszawa

Uprzejmie dziękuję za odpowiedź z dnia 8 czerwca 2016 r. (ozn.: DKO-WOK.4072.5.2016.MK) na wystąpienie w sprawie raportu Rzecznika Praw Obywatelskich pt. *Dostępność lekcji religii wyznań mniejszościowych i lekcji etyki w ramach systemu edukacji szkolnej. Analiza i zalecenia*. Jednocześnie, **uwzględniając** wyrażone w tym piśmie **zaproszenie do współpracy w celu jak najlepszego zapewnienia uczniom i rodzicom prawa do nauczania religii i etyki w ramach systemu oświaty, pozwolę sobie ponowić niektóre z przedstawionych uprzednio rekomendacji, licząc na życzliwe rozważenie**. Podtrzymuję bowiem stanowisko, że niezbędne jest dalsze doskonalenie stosowanych rozwiązań organizacyjnych, aby zapewnić faktyczny, równy dostęp do lekcji religii i etyki wszystkim zainteresowanym uczniom, przy jednoczesnym poszanowaniu konstytucyjnego prawa rodziców do wychowywania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami. Realizacja postulowanych zmian legislacyjnych ma z kolei na celu zagwarantowanie właściwej ochrony prawnej przed dyskryminacją ze względu na religię, wyznanie lub światopogląd w obszarze edukacji, która w ocenie niezależnego organu ds. równego traktowania jest obecnie niewystarczająca.

Jednym z przedstawianych zaleceń jest **uszczegółowienie gromadzonych danych statystycznych**. Obecnie nie są zbierane informacje o tym, których wyznań lekcje religii są organizowane w szkole, ani ilu uczniów uczęszcza na lekcje religii wyznań mniejszościowych lub lekcje etyki. Sama liczba szkół, w których prowadzone są lekcje etyki i religii nie odzwierciedla rzeczywistego dostępu do nauczania, zwłaszcza mniejszości wyznaniowych w polskich szkołach. Określenie liczby uczniów i wskazanie wyznań, dla których organizowane są lekcje religii w ramach systemu edukacji pozwoliłoby oszacować rzeczywisty dostęp do nauczania w tym zakresie i monitorować jego dynamikę. W celu ochrony prywatności uczniów ww. dane powinny być zanonimizowane i gromadzone

w odpowiedni sposób w ramach Systemu Informacji Oświatowej. W bazie danych SIO znajdują się teraz m.in. dane statystyczne dotyczące liczby uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Świadczy to o tym, że tego rodzaju dane mogą być zbierane i przetwarzane w oderwaniu od danych osobowych ucznia.

Kolejną kwestią jest proponowana nowelizacja rozporządzenia z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach (Dz.U. Nr 36, poz. 155, z późn. zm.; dalej: rozporządzenie) tak, aby **na dyrektorów szkół nałożony został obowiązek informowania rodziców i uczniów o możliwości i zasadach organizacji lekcji religii lub lekcji etyki**. Wyniki przeprowadzonych badań jednoznacznie wskazują, że szkoły rzadko przekazują informacje w tym zakresie. W efekcie stan wiedzy prawnej uczniów, rodziców i przedstawicieli mniejszościowych kościołów i związków wyznaniowych na temat organizowania lekcji religii i etyki jest niewystarczający. **Postulat ten dotyczy informowania o ogólnych zasadach organizowania lekcji religii i lekcji etyki**, o których mowa w rozporządzeniu, właśnie **w celu zapewnienia równego traktowania bez względu na wyznanie lub światopogląd**. Należy bowiem mieć na uwadze, że lekcje religii katolickiej często znajdują się już w planie zajęć i osoby zainteresowane udziałem w nich nie muszą wyrażać woli ich zorganizowania. Taka praktyka, uzasadniana skalą zainteresowania udziałem w szkolnych katechezach, stawia jednak w niekorzystnym położeniu tych, których życzenie mogłoby dotyczyć innych religii lub etyki. Jak słusznie Pani Minister zauważyła przepisy pozostawiają rodzicom (opiekunom prawnym) i uczniom inicjatywę w sprawie objęcia ucznia nauką religii lub/i etyki w szkole. Jednak, aby móc wyrazić skutecznie swoją wolę w tym względzie niezbędne jest posiadanie potrzebnej wiedzy.

Warto przy tym zwrócić uwagę na szczególnie trudną sytuację w dostępie do religii mniejszościowych dzieci i rodzin zamieszkujących obszary o niewielkiej liczbie wyznawców danej religii. W stosunku do takich grup szczególnie istotnym jest, aby szkoły i organy prowadzące dołożyły wszelkich starań w celu zapewnienia uczniom dostępu do katechezy w ramach systemu edukacji. Obowiązkiem państwa jest czynne działanie, wyrównywanie szans i sytuacji prawnej grup mniejszościowych w stosunku do reszty społeczeństwa. Wnioski płynące z analizy docierających do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich sygnałów, jak i postulaty organizacji pozarządowych wskazują, że warto, aby kwestie udzielania informacji rodzicom o możliwości organizacji zajęć i ewentualnego przyjmowania oświadczeń poruszać pod koniec roku szkolnego, tak by w razie potrzeby szkoły miały odpowiedni czas na dostosowanie planu lekcyjnego, czy zatrudnienie wyspecjalizowanych nauczycieli religii lub etyki w nowym roku szkolnym.

Pozwolę sobie też podkreślić, z czym Pani Minister się zgodziła, że niezbędne jest całkowite wyeliminowanie przypadków żądania składania deklaracji o odmowie

uczestniczenia w lekcjach religii lub etyki, czy wymaganie wyrażenia życzenia udziału w takich lekcjach w obecności innych rodziców lub uczniów.

Brak pełnej świadomości prawnej skutkuje również tym, że to na rodzicach, uczniach, a także i przedstawicielach mniejszościowych kościołów i związków wyznaniowych spoczywa ciężar zorganizowania lekcji religii mniejszościowych i lekcji etyki. Z tego właśnie powodu wskazana jest nowelizacja rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach tak, **aby wśród podmiotów uprawnionych do przedstawiania pisemnego wniosku o zorganizowanie lekcji religii były również kościoły i związki wyznaniowe**. Postulat wprowadzenia takiego uprawnienia wiąże się z tym, że stosunkowo często rodzice lub uczniowie deklaracje zainteresowania nauczaniem wyrażają właśnie w kontaktach z przedstawicielami swoich kościołów czy związków wyznaniowych i oczekują od nich zorganizowania lekcji w ramach systemu oświaty.

Pozwolę sobie ponadto ponownie **zaapelować o podjęcie działań legislacyjnych na rzecz zapewnienia równego traktowania bez względu na religię, wyznanie lub światopogląd w obszarze edukacji**. W mojej ocenie niezbędna jest nowelizacja ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.) tak, aby obowiązek organizowania lekcji etyki – podobnie jak obowiązek organizowania lekcji religii – nałożony był na szkoły i organy prowadzące aktem prawnym mocy ustawy, nie zaś wyłącznie rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej. Mając na uwadze, że rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych szkołach i przedszkolach nakłada obowiązek zorganizowania na życzenie rodziców lekcji religii także na przedszkola, zasadnym wydaje się nałożenie na przedszkola takiego obowiązku również w przypadku życzenia zorganizowania lekcji etyki. Zwiększeniu ochrony prawnej ofiar dyskryminacji ze względu na religię i światopogląd w edukacji służyłaby natomiast nowelizacja ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz. U. Nr 254, poz. 1700 z późn. zm.) – ustawa powinna zawierać zakaz dyskryminacji w oświacie ze względu na wszystkie wymienione w niej przesłanki, w tym religię i światopogląd.

Rozporządzenie stanowi, że uczestniczenie lub nieuczestniczenie w przedszkolnej albo szkolnej nauce religii lub etyki nie może być powodem dyskryminacji przez kogokolwiek w jakiegokolwiek formie. Jako Rzecznik Praw Obywatelskich otrzymuję jednak sygnały, że przepis ten nie stanowi wystarczającej ochrony przed niewłaściwym traktowaniem w wielu społecznościach szkolnych tych, którzy słusznie oczekują poszanowania przysługującej im wolności myśli, sumienia i wyznania, i nie podzielają poglądów większości. Nadal w praktyce obserwuje się przejawy takiej niewłaściwej

postawy, również w wymiarze organizacyjnym, co już uprzednio wskazywałem, i co wymaga zmian.

Mając na uwadze powyższe, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2014 r. poz. 1648, z późn. zm.), zwracam się z uprzejmą prośbą o ponowne odniesienie się do przedstawionych wyżej zaleceń mających na celu doskonalenie rozwiązań organizacyjnych i zwiększenie dostępności nauczania religii i etyki dla wszystkich uczniów.